

1975-01-01

มานุษยวิทยาพัฒนาการ

ประสิทธิ์ สวาสดิ์ชาติ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

สวาสดิ์ชาติ, ประสิทธิ์ (1975) "มานุษยวิทยาพัฒนาการ," *Journal of Social Sciences*: Vol. 12: Iss. 2, Article 3.
Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol12/iss2/3>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

มานุษยวิทยาพัฒนาการ

ประสิทธิ์ สวาสศัญญาตี

บทนำ

ความสนใจของนักมานุษยวิทยาที่มีต่อการพัฒนานั้นมีมานานแล้ว แต่เป็นไปในลักษณะที่อยู่ร่วมหรือสอดแทรกอยู่ในความสนใจอื่น ๆ เช่น ความสนใจในปัญหาการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงวิถีชีวิตต่าง ๆ ของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจจะแยกแยะพิจารณาได้อีกหลายด้าน เช่น การพัฒนาอาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและภาษาพูด เป็นต้น

ส่วนความสนใจที่นักมานุษยวิทยามีต่อการพัฒนาในลักษณะเป็นปัญหาเฉพาะและก่อให้เกิดการศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งนั้นเพิ่งจะมีหลักฐานปรากฏมาไม่นานนี้เองและจนถึงปัจจุบันนี้ มานุษยวิทยา ก็ยังขาด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีที่มีอำนาจการอธิบายสูงอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป แม้กระทั่งในหลักสูตรของวิชามานุษยวิทยาเองก็ยังไม่ ได้ จัดวาง คำ-

แห่งอย่างเด่นชัดให้แก่ “มานุษยวิทยาพัฒนาการ” เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนักวิชาการมักจะถือเอามานุษยวิทยาพัฒนาการเป็นส่วนหนึ่งของ “มานุษยวิทยาประยุกต์” แต่อย่างไรก็ตามนักมานุษยวิทยาที่ให้ความสนใจปัญหาการพัฒนา มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และพวกเขามีความเชื่อมั่นว่าผลงานศึกษาวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาจะอำนวยประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนา

ภูมิหลังของการพัฒนา

แนวความคิดในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์ นั้น ได้เริ่มกำหนดอย่างเป็นทางการในวิชาเศรษฐศาสตร์ในศตวรรษที่ ๑๙ ที่ผ่านมา โดยนักเศรษฐศาสตร์มุ่งพิจารณาถึงปัญหาทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่นจะทำอย่างไรจึงจะพัฒนาความสามารถ ในการผลิตต่อ บุคคลให้สูงขึ้น หรือว่าจะขยายปริมาณการผลิตสินค้าและบริการของชาติได้อย่างไร เป็นต้น ต่อมาปัญหาการพัฒนาสังคมมนุษย์ ได้เป็นที่สนใจแก่สาขาวิชาต่าง ๆ ในกลุ่มสังคมศาสตร์ โดยทั่วไป

และคำว่า "การพัฒนา" ได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย รวมถึงใช้เปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ของประเทศต่าง ๆ ทำให้เกิดคำว่าประเทศพัฒนา (Developed) "กำลังพัฒนา" (Developing) และ "ด้อยพัฒนา" หรือ "ไม่พัฒนา" (Under-developed, undeveloped) ขึ้น การจัดประเทศต่าง ๆ ออกเป็นประเภทดังกล่าวเป็นการยึดถือเอา ลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจะพิจารณาอย่างสังเขปได้ดังนี้

๑. ประเทศพัฒนา (Developed) ได้แก่ประเทศซึ่งแม้ว่ายังมี การขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ ได้บรรลุถึงระดับสูงของการอุตสาหกรรมและความสามารถในการผลิตแล้ว

๒. ประเทศกำลังพัฒนา (Developing) ได้แก่ประเทศที่มีความสามารถในการผลิตอยู่ในระดับต่ำแต่กำลังพยายามที่จะให้บรรลุระดับสูงของการอุตสาหกรรมหรือได้เริ่มดำเนินงานขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่

๓. ประเทศด้อยหรือไม่พัฒนา (Under or undeveloped) ได้แก่ประเทศที่มีความสามารถในการผลิตอยู่ในระดับต่ำ และมีสภาพเศรษฐกิจแบบค่อนข้างหยุดนิ่ง (Static) หรือ

หยุดอยู่กับที่ สำหรับประเทศที่อยู่ในหัวข้อหลังนี้อาจถูกเรียกด้วยชื่ออื่น ๆ ได้อีกเช่น "ล้ำหลัง" (backward) "โบราณประเพณี" (Traditional) ซึ่งโดยปกติประเทศเหล่านี้จะไม่มีอุตสาหกรรมหรือมีที่แค่น้อยที่สุดและการดำเนินชีวิตของพวกเขาที่เป็นไปในแบบเกษตรกรรมโบราณที่ส่งผลิตผลตอบแทนในระดับต่ำ

การเปรียบเทียบสังคมมนุษย์โดยลักษณะทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ นักรัฐศาสตร์ นิยมเรียกง่าย ๆ เป็น ๒ พวก คือฝ่ายประเทศที่ "มี" (Have) กับประเทศที่ "ไม่มี" (Have not) การพัฒนาในทัศนะของมานุษยวิทยา.

ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่านักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการพัฒนาในระยะแรก ๆ มักจะมุ่งมองเฉพาะด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพียงแต่จะยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศที่ยากจนให้สูงขึ้น นักวิชาการเหล่านี้เชื่อโดยความบริสุทธิ์ใจว่า ระดับ มาตรฐานของการครองชีพจะสูงขึ้นโดยอัตโนมัติถ้าหากว่ามูลค่ารวมของสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น โดยอาศัยความสามารถในการผลิตที่สูงขึ้น นั่นก็คือสิ่งที่กล่าว จะสัมฤทธิ์ผล ได้ก็ต่อเมื่อ ประชากร ได้

๑. ปัจจุบันได้มีการค้นคว้าทางด้านมนุษยธรรมกันมากทำให้เกิดความคิดว่าประเทศที่ "มี" ซึ่งมันคงควรมีความเห็นอกเห็นใจประเทศที่ "ไม่มี" และควรจะช่วยเหลือประเทศที่ขัดสนกว่า มิฉะนั้นแล้วความสงบและมั่นคงจะเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ไม่ได้ ต้องพยายามเชยบช่องว่างระหว่างประเทศที่ร่ำรวยกับประเทศที่ยากจนให้แคบเข้า ให้ความแตกต่าง ๆ ในด้านความเป็นอยู่ของมนุษยชาติมีน้อยลง

เรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ของประเทศอุตสาหกรรม การพิจารณาปัญหาการพัฒนาในลักษณะที่กล่าวมาออกจะจำกัดเกินไปและไม่พยายามที่จะเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะของสังคมมนุษย์ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นมักจะมีปัจจัยที่กำหนดวิถีชีวิตแตกต่างกันออกไป ดังนั้นในระยะหลังนักวิชาการได้พยายามเปลี่ยนแนวทางการศึกษาปัญหาการพัฒนาโดยให้ความสำคัญแก่ปัจจัยที่ไม่ใช่เรื่องทางเศรษฐกิจด้วยและพยายามศึกษาสังคมมนุษย์อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในบรรดานักวิชาการที่ใช้วิธีการศึกษาแบบหลังนี้ก็มีนักมานุษยวิทยารวมอยู่ด้วย

มานุษยวิทยา มองการพัฒนาว่าเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสนใจว่าจะเริ่มการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร จะนำทางหรือควบคุมการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร และจะสามารถคาดคะเนหรือทำนายผลของการเปลี่ยนแปลงได้ถูกต้องใกล้เคียงแค่ไหน ในระยะแรกที่มานุษยวิทยาเริ่มสนใจเกี่ยวข้องกับ การพัฒนา นักวิชาการในแขนงวิชานี้มีมติที่จะจัดแบ่งสังคมมนุษย์ออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- ๑. สังคมโบราณประเพณี (Traditional Societies) กับ
- ๒. สังคมสมัยใหม่ (Modern Societies)

๑. สังคมโบราณประเพณี นั้นได้แก่รัฐหรือสังคมที่เศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นแบบเกษตรกรรม โดยสมาชิกของสังคมแบบนี้มีการแบ่งงานกันทำอย่างไม่เด่นชัดนัก และความเชี่ยวชาญเฉพาะอาชีพก็มีอย่างจำกัด มีประชากรที่เป็นคนชนชั้นผู้นำ, ปัญญาชนจำนวนน้อยนิดเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนคนสามัญที่มีอยู่จำนวนมาก มีระบบรัฐบาล ระบบการปกครองแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนและโดยทั่วไปมักจะเป็นสังคมที่มีลักษณะหยุดนิ่ง (static) ทั้งในด้านวัฒนธรรมและสังคม

๒. สังคมสมัยใหม่

เป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจเป็นระบบอุตสาหกรรมเกือบทั้งหมด มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา มีการแบ่งงานกันทำอย่างกว้างขวางที่สุด มีผู้ชำนาญแต่ละสาขาของอาชีพอย่างมากมาย โครงสร้างสังคมมีลักษณะที่แตกต่างและกระจายอำนาจหน้าที่ กันอย่างมากที่สุด มีระบบรัฐบาล ที่ซับซ้อนสอด คล้องกับความต้องการของธุรกิจการผลิตที่มีอยู่มากมาย เป็นสังคมที่ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ในสังคมมนุษย์สองกลุ่มนี้ นักมานุษยวิทยาที่สนใจ ปัญหาการ พัฒนานิยม ที่จะศึกษา

สังคมโบราณประเพณีมากกว่า^๒ โดยเต้ามองถึงกระบวนการ การเปลี่ยนแปลงจาก สังคมที่ยังล้าหลังมาเป็นสังคมสมัยใหม่ จากแนวโน้มนั่งกล่าวทำให้มี ผลงานการศึกษา วิจัยการเปลี่ยนแปลงหรือความเป็นสมัยใหม่ (Modernization) ของสังคมโบราณประเพณีจำนวนมาก^๓

ต่อมาตอนหลัง นักมานุษยวิทยาเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมนุษย์ โดยการแบ่งออกเป็นสองกลุ่มสังคมดังกล่าวมานั้น ยังไม่รัดกุมและยังไม่ครอบคลุมถึงจุดที่น่าศึกษา จึงได้มีการแสวงหาแนวทางหลักเกณฑ์ใหม่ ๆ มาใช้ และใน

บรรดาระเบียบวิธีศึกษา ปัญหาการ พัฒนาสังคมมนุษย์^๔ มีผลงานของนักมานุษยวิทยาอยู่สองท่านที่ควรนำมาพิจารณา คือ ผลงานของ Anthony Leeds^๕ และ Richard Adams^๕

Anthony Leeds ได้วางหลักเกณฑ์ศึกษาของเขาโดยจำแนกสังคมมนุษย์ ออกเป็นสังคมในระดับต่าง ๆ ตามอาชีพการดำรงชีวิต และระดับ ความเจริญของเทคโนโลยี ตั้งแต่ในอดีตมาจน ถึงปัจจุบัน ซึ่งมีแบบ วัฒนธรรม ที่ซับซ้อน จากเกณฑ์ดังกล่าวเขาแบ่งสังคมมนุษย์ ออกเป็น ๔ แบบด้วยกันคือ

๒. ความสนใจศึกษาสังคมขนาดเล็ก เป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของนักมานุษยวิทยาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งวิชาแล้ว ทั้งนี้เป็นเพราะนักมานุษยวิทยาต้องการศึกษาอย่างลึกซึ้งทุกส่วนของสังคม และอีกประการหนึ่งเครื่องมือในการศึกษาวิจัยในระยะแรกก็อยู่อย่างจำกัด แต่ปัจจุบันนี้ได้เริ่มมีนักมานุษยวิทยาที่สนใจสังคมขนาดใหญ่, สังคมเมืองที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้นบ้างแล้ว

๓. William R. Bascom and Melville J. Herskovits (eds.)

1958 *Continuity and Change in African Cultures* Chicago : University of Chicago Press.

George M. Foster

1962 *Traditional Cultures and the Impact of Technological Change* New York, Harper and Row.

R. F. Salisbury

1962 *From Stone to Steel : Economic Consequences of a Technological Change in New Guinea* London : Cambridge University Press.
etc.

๔. Anthony Leeds

1964 "Brazilian Careers & Social Structure : An Evolutionary Model & a Case History" in *Amer. Anthropologist*, 66, pp. 1321-1347

๕. Richard Adams

1967 *The Second Sowing* San Francisco Publishing Co., U.S.

๑. สังคมเกษตรที่ขยายตัว [Expanding agrarian states]

๒. สังคมเกษตรที่หยุดนิ่ง (โบราณประเพณี) [Static (traditional) agrarian states]

๓. สังคมอุตสาหกรรมที่ขยายตัว [Expanding industrial nations]

๔. สังคมอุตสาหกรรมที่หยุดนิ่ง [Static industrial nations] ซึ่งแต่ละประเภทมีลักษณะสำคัญดังนี้

๑. สังคมเกษตรที่ขยายตัว

ได้แก่สังคมที่มีระบบเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นแบบเกษตรกรรม มีอำนาจทางการเมืองและการทหาร อยู่เหนือดินแดนใกล้เคียงกับประเทศของตน และอาจมีการเรียกเก็บบรรณาการ (tribute) จากดินแดนในอาณัติบ้างในอัตราที่ไม่กระทบกระเทือนต่อการเก็บภาษีหรือการบริหารงานของท้องถิ่น สังคมประเภท Leeds ยกตัวอย่างเช่น จักรวรรดิที่มึนแสนยานุภาพทางทหารในตะวันออกกลางยุคก่อน สมัพันธรัฐของพวก Aztec และหลายราชวงศ์ของพวกเอเชียใต้และตะวันออก สังคมประเภทไม่มีแล้วในปัจจุบัน Leeds จัดสังคมประเภทรุ่นขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจทางประวัติศาสตร์เท่านั้น

๒. สังคมเกษตรที่หยุดนิ่ง

สังคมประเภทนี้มีพรมแดนของตนที่แน่นอนเด่นชัด มีระบบเศรษฐกิจแบบเกษตรที่มีเทคโนโลยีแบบง่าย ๆ และแทบจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งสิ้น ความเชี่ยวชาญในการผลิต จำกัดอยู่ เฉพาะในด้าน หัตถกรรมและส่วนมากเป็นสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย พวกปัญญาชนคนชั้นนำของรัฐ ซึ่งมีจำนวนน้อย เป็นพวกที่มักจะ เป็นกลุ่ม ที่ตูดกลืน เอาผลผลิต ส่วนเกินของสังคม ที่มีเพียง จำนวน น้อย ไปแทบ ทั้งหมด กลไกทางการ บริหารและการ ปกครองก็มีเท่าที่ จะดำเนินการ รักษาระเบียบ และป้องกันตัวเท่านั้น ตัวอย่างเช่นประเทศส่วนใหญ่ในลาตินอเมริกา ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง และรัฐอิสระในแอฟริกาและเอเชียก่อนตก เป็นอาณานิคมของพวกยุโรป

๓. สังคมอุตสาหกรรมที่ขยายตัว

เป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นแบบอุตสาหกรรม ผู้เชี่ยวชาญในสังคมประเภทนี้มีมากมายและ แบ่งแยกออกไปหลายสาขา มีสถาบันระดับชาติจำนวนมากมายิ่งเป็นที่ยอมรับและ มีบทบาทต่อ ประชาชาติส่วนใหญ่ มีสถาบันทางสังคมหลากหลายชนิด ส่วนระบบงานของรัฐบาลก็เป็น ไปอย่างซับซ้อนและ

กว้างขวาง ซึ่งมี ส่วนสัมพันธ์ อย่างแน่นแฟ้นกับ กระบวนการต่าง ๆ ของรัฐที่ดำเนินไปอย่างมี ประสิทธิภาพ

การขยายตัวของสังคมประเภทนี้อาจรวมถึงการมีอาณานิคมในส่วนต่าง ๆ ของโลก แต่ ก็ไม่ได้ถือเอาเป็นคุณลักษณะอันสำคัญ ที่จำ เป็นยิ่งก็คือ จะต้องมีการ กระบวนการ เศรษฐกิจ ใน ลักษณะที่ขยายตัวอยู่เสมอโดยเฉพาะในด้านการ ผลิต จำนวนประชากรมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นเสมอ (อย่างน้อยก็ในระยะเริ่มต้น) มีการเปลี่ยนแปลง อย่างมากและสม่ำเสมอ ในด้านสังคมและวัฒนธรรม ตัวอย่างได้แก่ประเทศสหรัฐอเมริกา, ญี่ปุ่น, และประเทศยุโรปตะวันตกส่วนใหญ่, โขเวียตส์เซียมและ อาจรวมถึงประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปในปัจจุบันด้วย ส่วนปอร์ตุเกส สเปนและยูโกสลาเวียยังอาจต้องถือว่าอยู่ในขั้น พัฒนาตอนต้น

๔. สังคมอุตสาหกรรมที่หยุดนิ่ง

สังคมประเภทนี้ Leeds ให้ทัศนะว่ายัง หาประเทศที่เป็นตัวอย่างไม่ได้ แต่คุณสมบัติ ของสังคมประเภทสุดท้ายนี้มีเหตุผลและความน่าจะเป็นได้ในทางทฤษฎี เพราะถือว่าประเทศ ในกลุ่มนี้จะต้อง มีการพัฒนา อย่างสูงสุดในด้าน อุตสาหกรรม มีจำนวนประชากรที่แน่นอนและ มีความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์กับทรัพยากร

ซึ่งอาจทำให้เกิดภาวะ "หยุดนิ่ง" ได้ มีหลาย ประเทศในยุโรปตะวันตกกำลังใกล้เข้าสู่ภาวะนี้

สำหรับประเทศกำลังพัฒนาถ้าดูตามการ วิเคราะห์นั้นก็จะเห็นสังคมประเภทที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเภทที่สองเข้าสู่สังคมประเภท ที่สาม

ส่วนแนวความคิดของ Richard Adams นั้นแตกต่างไปจากการวิเคราะห์ของ Leeds ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น Adams เสนอแนะ ว่าถ้าจะใช้ "อุตสาหกรรม" เป็นหลักในการ พิจารณาวิเคราะห์สภาพของประเทศต่าง ๆ ใน โลกแล้วอาจแบ่งออกได้เป็น

๑. ประเทศที่อยู่ในภาวะ อุตสาหกรรม อันดับแรก (Primary industrialization)
๒. ประเทศที่อยู่ในภาวะ อุตสาหกรรม อันดับสอง (Secondary industrialization)

โดย Adams ถือว่าประเทศกลุ่มยุโรป ตะวันตก สหรัฐอเมริกาและ (บางที) ญี่ปุ่นเป็น ศูนย์กลางของ "อุตสาหกรรมอันดับแรก" ส่วน ประเทศที่กำลังพัฒนานั้นอยู่ในภาวะ "อุตสาหกรรม อันดับสอง" ประเทศที่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรม อันดับแรกเป็นจุดเริ่มต้นอุตสาหกรรม การพัฒนาและการผลิตระดับสูง ในระยะแรกที่ ประเทศอุตสาหกรรมอันดับแรกเริ่มการพัฒนานั้น ส่วนอื่น ของ โลกอยู่ใน สภาพเป็น แหล่งวัตถุดิบ และเป็นตลาดของประเทศพัฒนาเท่านั้น

ความสนใจใน อุตสาหกรรม ได้แพร่กระจายสู่กลุ่มประเทศ อุตสาหกรรม อันดับสองตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้เอง Adams ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศหรือการเปลี่ยนแปลง สภาพ ของสังคม อุตสาหกรรม อันดับสองนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ๆ เพราะมีปัญหาและตัวจำกัดหลายประการ เขาให้เหตุผลว่าการอุตสาหกรรมจะสัมฤทธิ์ผลได้จะต้องเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, จะต้องมีการบริหารแบบใหม่, มีระบบการตัดสินใจในวง การรัฐบาลอย่างทันต่อเหตุการณ์ อีกประการหนึ่งก็คือเงื่อนไขในด้านเวลา ทั้งนี้จะสังเกตเห็นได้ว่าประเทศอุตสาหกรรมอันดับแรกกว่าจะประสบความสำเร็จได้ก็จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม, การเมืองอย่างรัดกุมโดยใช้ เวลาถึงประมาณ ๒๐๐ ปี แต่ประเทศกำลังพัฒนานั้นได้รับเอารูปแบบต่าง ๆ ของอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วมาก บางครั้งทำให้ปรับตัวไม่ทันอาจมีผลให้สังคม โบราณประเพณีและรูปแบบของรัฐบาลแตกสลายได้ ดังนั้นการลอกเลียนแบบสังคมและสถาบันทางการเมืองโดยตรงจากประเทศอุตสาหกรรมอันดับแรกมักจะพบว่าไม่เหมาะสม เขากันไม่ได้กับสภาพของประเทศกำลังพัฒนา ทางแก้ไขที่ Adams เสนอ

นั้นก็คือการรู้จัก ใช้ประโยชน์จากสังคมศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นกลไกในการแสวงหา ข้อมูลอันจำเป็นต่อการแก้ไขปรับปรุงและควบคุมการเปลี่ยนแปลงอันจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมมาเป็นแบบอุตสาหกรรมอันดับหนึ่ง

๕. บทบาทของมนุษยวิทยาในการพัฒนา

บทบาทของ มานุษยวิทยา ในการ พัฒนานั้นยากที่จะจำแนกได้อย่างสมบูรณ์ ในหลายบทบาทมานุษยวิทยาอาจจะอำนวยความสะดวกให้ อย่างมากมายเด่นชัดแต่ในบางกรณีประโยชน์ของมานุษยวิทยาอาจจะไม่เด่นชัด ในที่นี้จะได้กล่าวถึงบทบาทที่มานุษยวิทยาได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่ามีความสัมฤทธิ์ผล นั่นก็คืองานของนัก มานุษยวิทยา ในการ ศึกษาชุมชน ที่เรียกกันว่า "พัฒนาชุมชน" (Community development) ในโครงการพัฒนาชุมชนนั้นนักมานุษยวิทยาเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญยิ่ง

โครงการพัฒนาชุมชนนั้นอาจถือได้ว่านัก มานุษยวิทยา ได้ริเริ่ม ขึ้น ในเม็กซิโก เป็นครั้งแรก^๖ ต่อมาก็มีการศึกษาประเภทนี้ออกมากมาย หลายแห่ง ในอเมริกาใต้และใน เอเชียอาคเนย์ เป็นต้น ส่วนในแอฟริกา^๗ นวัตกรรมศึกษาแบบ

๖. Manuel Gamio

1922 *La Poblacion de la Valle de Teotihuacan* มี ๓ เล่ม และมีฉบับย่อเป็นภาษาอังกฤษพิมพ์โดย The University of Columbia Press.

การพัฒนาชุมชนไม่ค่อยปรากฏนัก เพราะส่วนใหญ่ นักวิชาการมุ่งสนใจระบบ สังคม และการเมืองมากกว่า ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าในแอฟริกา นั้นแต่ละเผ่ามีอาณาเขตกว้างขวางไม่เหมาะสมกับวิธีการศึกษาแบบดังกล่าว

ใน โครงการพัฒนาชุมชน นักมานุษยวิทยาอาจจะเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบโดยตรงหรือเป็นผู้คอย ให้คำ แนะนำ ในทาง มานุษยวิทยา แล้วแต่วัตถุประสงค์ของโครงการ ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใดก็ตามงานที่ นักมานุษยวิทยาต้องรับผิดชอบมักจะเกี่ยวกับ การศึกษาชุมชนที่ต้องการจะพัฒนา นั้นอย่าง ละเอียด สมบูรณ์ เช่นจะศึกษาถึงโครงสร้างของท้องถิ่น กลุ่มผู้นำ และอุปสรรคทางสังคม และวัฒนธรรม ที่มีอยู่ต่อการเปลี่ยนแปลง นักมานุษยวิทยาจะพยายามศึกษา เพื่อให้ทราบว่าชุมชนต้องการอะไร (felt needs) และต้องการในลักษณะอย่างไร เมื่อทราบอย่างแน่นอนแล้วการพัฒนาในขั้นตอนต่อไปมักจะลุล่วงไปด้วยดี เพราะเป็นการตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้น ๆ

ถึงแม้ นักมานุษย วิทยาจะเป็นผู้ บุกเบิก การพัฒนาชุมชนและประสบกับความสำเร็จ มามากแล้วก็ตามไม่ได้หมายความว่ามานุษยวิทยา

มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน เนื้อหาวิชาการ และ ทฤษฎี ทางมานุษย วิทยาก็ยังมีข้อจำกัดอยู่บ้างที่พอนำมาพิจารณาได้ก็คือ ข้อจำกัดทางทฤษฎี นักมานุษยวิทยาที่สนใจงานพัฒนาชุมชนขาดทฤษฎีที่เกี่ยวกับลักษณะ พื้นฐานของสังคมชาวนา ทฤษฎีที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนมากมีอำนาจอธิบายจำกัด เฉพาะภูมิภาคไม่อาจใช้ได้ทั่วไป ตัวอย่างเช่นทฤษฎี "image of limited good" ของ G.M. Foster^๑ ที่มีใจความพอสังเขปว่า สังคมชาวนา ส่วนใหญ่ ไม่ค่อย ยอมรับ การเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนา ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ชาวนาส่วนใหญ่ถูกรอบงำด้วยสภาพในใจว่า "สิ่งที่ดีงาม" ในโลกนี้มีอยู่อย่างจำกัด สิ่งที่ดีงามนี้ ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะแต่ ที่ดิน, ทรัพย์สินเท่านั้นยังรวมไปถึง ความรัก, ความเคารพนับถือ, การมีสุขภาพดี, เกียรติยศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในจำนวนจำกัดที่แน่นอน ดังนั้นถ้าบุคคลใดมี "good things" อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมากกว่าคนอื่น แสดงว่าเขาทำให้ผู้อื่นขาดแคลนหรือไม่ ได้รับสิ่งที่ดี เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้ใดที่มีสิ่งที่ดีมากกว่าคนอื่นก็จะถูกเกลียดชัง, อิจฉาและไม่ไว้วางใจ จะทำให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็นพรรคเป็นพวก อันเป็นอุปสรรค

๑. George M. Foster

"Peasant Society and the Image of Limited Good" *Amer. Anthropologist*
67 pp. 293-315

อย่างยิ่งคือ "การมีส่วนร่วม" (participation) ของชาวชนบทในแผนพัฒนา ชาวชนบท หรือ ชาวนาหลายคนหรือส่วนมาก กลัวคนอีกจะเกรงว่าจะมีคนเกลียดชัง เลยไม่กล้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชน ไม่กล้าที่จะรับโอกาสที่จะได้รับทรัพย์สินหรือตำแหน่งผู้นำ ฯลฯ

ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ของ G.M. Foster ดังกล่าวถึงแม้จะมีผู้ยอมรับและนำไปใช้ในหลายภูมิภาค แต่ก็ยังมี นักมานุษยวิทยาหลายท่านเช่นกัน ที่คัดค้านว่าไม่เหมาะสมกับสภาพโครงสร้างของหลายชุมชน ดังนั้นอุปสรรคเกี่ยวกับการขาดแคลนทฤษฎีที่มีอำนาจคำอธิบาย ได้ทั่วไปก็ยังคง เป็นปัญหา อยู่สำหรับนักมานุษยวิทยาซึ่งจะต้องหาทางแก้ไขต่อไป

บทสรุป

มานุษยวิทยาเป็นศาสตร์ หนึ่งที่สนใจในเรื่องการพัฒนาวิถีชีวิตมนุษย์มานานแล้ว แต่มาเริ่มงานศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งในระยะเวลาไม่นานมานี้เอง มานุษยวิทยามองปัญหาการพัฒนาต่างไปจากศาสตร์ อื่นอย่าง น้อยก็ ในระยะแรกเริ่มของการพัฒนา ทั้งนี้เป็นเพราะว่านักวิชาการแขนงอื่น มีความเข้าใจว่าการแก้ไขปัญหาการพัฒนาเป็นเรื่องของการปรับปรุงเทคโนโลยี โดยถือว่าพอเพิ่มความรู้ วิทยาการใหม่ๆ ให้แก่

ชุมชนแล้ว ก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหา การเพิ่มผลผลิต ปัญหาการยกมาตรฐานการครองชีพ การอยู่ดีกินดี ได้ทันที แต่ปรากฏว่าแนวความคิดเช่นนี้มีส่วนถูกเพียงบางส่วนเท่านั้น นักมานุษยวิทยา พยายาม แก้ไข ความเข้าใจผิดอันนี้ โดยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนานั้นเป็น "กระบวนการเปิดเสรีจ" ที่เกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งหลายอย่างเป็นการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของประเทศโบราณ ประเพณี ที่อยู่ นิ่งล้าหลัง ให้ก้าว มาสู่ สังคมสมัยใหม่ที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การพัฒนาไม่เพียงเป็นการเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ เฉพาะด้านเทคโนโลยีเท่านั้น การปรับปรุงด้านเทคโนโลยีเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเนื้อหาของสถาบันทางสังคม และ วัฒนธรรม ทั้งมวลที่ จำเป็นต้องมีการปรับตัวหรือมีการเปลี่ยนแปลง

ด้วยความเชื่อมั่น ในหลักการ ที่ได้กล่าวมา นักมานุษยวิทยาที่สนใจศึกษาปัญหาการพัฒนาจะยึดหลักเบื้องต้นทางมานุษยวิทยา คือ "วัฒนธรรม" และ "สังคม" เป็นหลักในการสร้างความ เข้าใจ เกี่ยวกับชุมชน แต่ละแห่งที่มีความต้องการจะเสนอแผนพัฒนาเข้าไป แนวความคิดหลักสอง ประการ นี้เกี่ยวพัน ถึงกลุ่มคนต่างๆ และความสัมพันธ์หลากหลายอย่างที่มีต่อจะผลของวัฒนธรรมและ ส่อพฤติกรรม ของสมาชิก

ของกลุ่มอื่น เกี่ยวกับการจำแนกภาระและความรับผิดชอบ, เกี่ยวกับการจำแนกสถานภาพและอำนาจรวมทั้งการจำแนกสินค้าและบริการ

นอกจากจะยึดหลักทางมานุษยวิทยาแล้ว นักมานุษยวิทยาก็มีการหา ข่าวสารข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ คือการสร้างความเป็นกันเอง, ร่วมอยู่กันและร่วมทำงานกับชาวบ้าน (Participant Observation) ซึ่งช่วยให้ ได้ข้อมูลที่

ถูกต้อง และยังช่วย ปรับปรุงการ ดำเนินงานของ โครงการ ให้สอดคล้องกับ ความ ต้อง การ และ ปัญหาที่แท้จริงของแต่ละชุมชน

ด้วยลักษณะพิเศษใหญ่ ๆ สองประการ ที่กล่าวมาทำให้งาน พัฒนาชุมชน ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นระดับ ท้องถิ่นหรือ ระดับชาติต้องอาศัย นักมานุษยวิทยา หรือคำแนะนำจากนักมานุษยวิทยาอย่างที่จะขาดเสียไม่ได้